

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΑΡΤΕΣΙΑΚΟΙ

1. Τὸ φιλοσόφημα τοῦ Καρτεσίου, διὰ τῆς σαφηνείας καὶ τῆς μεθόδου αὐτοῦ, διήγειρε τὴν ἐλευθέραν ἔρευναν καὶ ἐκίνει εἰς αὐτο-παρατηρησίαν· διὸ καὶ ἔσχε μεγάλην καὶ εὐρεῖαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοὺς θεράποντας τῶν παντοίων ἐπιστημῶν¹ οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις εὐρωπαϊκαῖς χώραις. Πλὴν ἀλλὰ περιεῖχεν, ὡς παρατηρήσαμεν, οὐ μικρὰς καὶ μετὰ τοῦ δυϊσμοῦ συμφυεῖς δυσχερείας, ὧν προεῖχον κατ' ἐξοχὴν δύο. Ἡρωτάτο δηλαδὴ πρῶτον, ποία τις ἡ σχέσις τῆς ἀπολύτου πρὸς τὰς σχετικὰς οὐσίας, πῶς εἶναι δυνατὸν τὸ ἀπόλυτον ὄν νὰ ἔχη ἐκτὸς αὐτοῦ τὸν πεπερασμένον κόσμον καὶ ποίαν πραγματικότητα δύναται νὰ ἔχη τοιοῦτος πεπερασμένος κόσμος· δεύτερον δέ, ποία τις ἡ σχέσις σώματος καὶ ψυχῆς, πῶς τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ ἀποκλείουσι μὲν ἄλληλα, ὡς διάφοροι ὑποστάσεις, ἔχουσι δ' ὅμως ἐπάλληλον ἐπίδρασιν.

2. Ὁ παδοὶ ἐν Γαλλίᾳ. Ἐνταῦθα μνημονευτέος πρῶτος ὁ φίλος τοῦ Καρτεσίου Μερσέννος² (Marin Mersenne). Οὗτος, ἐμπορούμενος βαθέος θρησκευτικοῦ συναισθήματος καὶ ἅμα ζωηροῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης διαφέροντος, μετέσχεν ἐνθέρμως τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐπιστημονικῆς κινήσεως καὶ συνέγραψε πλεῖστα ἔργα³, ἀναφερό-

1. Ἐνεκα τῆς μηχανικῆς ἐρμηνείας τῆς φύσεως ἦτο εὐλόγον νὰ ἐπιδράσῃ καὶ ἐπὶ τὴν φυσικὴν καὶ τὴν ἰατρικὴν.

2. Ἴδὲ ἀνωτέρω σελ. 76.

3. Μνημονευτέα τὰ ἐξῆς: *Quaestiones celeberrimae in Genesin*, 1623.— *L'impieté des deistes et des plus subtils libertins découverte et réfutée par raison de théologie et de philosophie*, 1624.— *La vérité des sciences contre les sceptiques ou pyrrhoniens*, 1625.— *Traité de l'harmonie univer-*

μενα οὐ μόνον εἰς θεολογικά καὶ μεταφυσικά προβλήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς ζητήματα μαθηματικά καὶ φυσικά καὶ μουσικά. Κατεπόλεμψε τὴν ἀθεΐαν καὶ τὴν ἐλευθεροφροσύνην, τὸ σκεπτικὸν δόγμα καὶ τὴν ἀλχημείαν· ἐπεξῆλθε δὲ σφοδρῶς κατὰ τοῦ Ἰορδάνου Βρούνου καὶ τοῦ Charron. Οὐχ ἤττον δὲ ἀπέκρουσε τὰς ὑπὸ πολλῶν (Πατριτίου, Bodin, Hill καὶ ἄλλων) γενομένας ἀστηρίκτους ἐπικρίσεις τοῦ Ἀριστοτέλους, ὃν ἀποκαλεῖ « ἀετὸν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ » (un aigle en philosophie).

Ὑπὸ βαθείας θεολογικῆς παιδείας ἐφέρετο πρὸς μεταφυσικὴν ἰδεοκρατίαν, παρεμφερῆ πρὸς τὴν τοῦ Καρτεσίου· ἐπὶ τῇ βάσει δ' ἐκείνης ἐσχημάτισε τὴν περὶ κόσμου θεωρίαν, προσπαθῶν νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸν κόσμον, ὅσον τὸ δυνατόν, ἐκ μηχανικῶν ἀρχῶν. Εἰς τὴν κοσμολογίαν ἄλλως ὠδήγει τὸν ἄνδρα ἢ ἀγάπη τῆς μουσικῆς, ἣν μετὰ ζήλου ἐθεράπευεν.

Διὰ τῆς πολλαπλῆς δράσεως καὶ τοῦ ἀμειώτου ἐνθουσιασμοῦ, ἔτι δὲ τῆς μεγάλης ἰκανότητος νὰ προβάλλῃ ἀεὶ νέα ἐρωτήματα καὶ προβλήματα συνεβάλετο μέγਾਲως εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς συγχρόνου ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι πρῶτος αὐτὸς μετὰ τὸν Γαλιλαῖον ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις (πρὸ τοῦ Καρτεσίου, τοῦ Ὁβεσσίου καὶ τοῦ Γασσένδη), ἀνέπτυξε τὴν θεωρίαν, καθ' ἣν αἱ κατ' αἴσθησιν ποιότητες ἔχουσιν ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα, τουτέστιν ἀνήκουσιν εἰς τὸ ὑποκείμενον καὶ οὐχὶ εἰς τὰ πράγματα.

“Οπερ δ' ἐνταῦθα διαφέρει ἡμῖν κυρίως εἶναι τοῦτο, ὅτι ὁ

selle, 1628.— Quaestiones harmoniques, 1634.— Harmonicorum liori XII, 1635.— Τοῦτο ἐπηυξήθη καὶ ἐξεδόθη γαλλιστί, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Harmonie universelle », εἰς δύο τόμους, I τῷ 1636, le II τῷ 1637.— Les nouvelles pensées de Galilei (μετάφρ. ἐκ τῆς ἰταλικῆς), τῷ 1639.— Cogitata physicomathematica, εἰς τρεῖς τόμους, τῷ 1644. Ὁ βιογράφος τοῦ Μερσέννου H. de Coste μνημονεύει τὰ ἀπὸ τοῦ 1623 ῥαγδαίως διαδεχόμενα ἄλληλα συγγράμματα αὐτοῦ, ἐν οἷς καὶ τὰ ἐπιγραφόμενα « L' analyse de la vie spirituelle », καὶ « L' usage de la raison ». Ἀμφότερα ταῦτα (ἄκρως διαφέροντα διὰ τὸ περιεχόμενον) ἀπώλοντο.

Μερσέννος ἐγένετο ὑπέρμαχος τῆς Καρτεσιακῆς φιλοσοφίας καὶ μετελαμπάδευσεν αὐτὴν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν.

Ἐν Παρισίοις καὶ ταῖς ἐπαρχίαις διεδόθη ἡ νέα φιλοσοφία εὐρύτατα διὰ διαλέξεων καὶ πραγματειῶν. Εἰς τὴν διάδοσιν συνετέλεσαν ἄλλοι τε καὶ οἱ ἐξῆς· ὁ Κλαύδιος de C l e r s e l i e r (1614 - 1686), ἐκδότης τῶν καταλειφθέντων ἔργων τοῦ Καρτεσίου. Ὁ Ἰάκωβος R o h a u l t (1620 - 1675) ἀνέπτυξε τὰς φυσικὰς καὶ ὄντολογικὰς θεωρίας τοῦ Καρτεσίου, ἐν δὲ τῇ « Φυσικῇ »¹ ἀπῆτει τὴν χρῆσιν πειραμάτων πρὸς ἔλεγχον καὶ κύρωσιν τῶν ὑποθέσεων.

Ἐτι δραστηκώτερος περὶ τὴν διάδοσιν τῆς φιλοσοφίας ταύτης ἐγένετο ὁ Πέτρος S y l v a i n R e g i s (1632 - 1707). Οὗτος κατέστησε δημώδη τὴν καρτεσιακὴν θεωρίαν καὶ ἐκήρυξεν ἐνθουσιωδῶς αὐτὴν ἐν Τολώσῃ (τῷ 1665), ἐν Montpellier (τῷ 1671) καὶ ἔπειτα ἐν Παρισίοις. Ἐν ἰδίᾳ δὲ συγγραφῇ, ἐπιγραφομένη « Σύστημα φιλοσοφίας »² καὶ περιεχούσῃ Λογικὴν καὶ Μεταφυσικὴν, Φυσικὴν καὶ Ἠθικὴν, ἀνέπτυσσε τὴν φιλοσοφίαν ἐκείνην ἐπὶ τὸ ὁμαλώτερον, καὶ ἀπλούστερον. Ἐν ὀλίγοις μόνον ἀπέκλινε τοῦ μεγάλου φιλοσόφου. Οὕτω πως ἀσπάζεται τὸ ἀριστοτελικὸν ἀξίωμα, καθ' ὃ οὐδὲν ὑπάρχει ἐν τῷ νῶ, ἂν μὴ ὑπῆρξε πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ζητεῖ νὰ εὔρη ἐν τοῖς πράγμασι (τοῖς αἰσθητοῖς) σταθερὸν ἔρεισμα τῆς ἀληθείας. Καὶ ὅμως παραδέχεται ὡσαύτως τὰς ἐμφύτους ἐννοίας, πλὴν μόνον ἐπὶ τῆς ἐννοίας ὅτι αὗται εὐρίσκονται ἐν τῇ ψυχῇ εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμπειρίας καὶ παραμένουσι διαρκῶς. Ὡς πρὸς δὲ τὴν σχέσιν σώματος καὶ ψυχῆς ἐφρόνει ὅτι ἡ ἀμοιβαία ἐξάρτησις τῶν ψυχικῶν καὶ τῶν σωματικῶν φαινομένων πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς καθαρῶς ἐμπειρικὴ ἐνέργεια. Καὶ ἂν δηλαδὴ ἡ τοιαύτη ἐξάρτησις μὴ ἔχη τὴν σχέσιν αἰτίου καὶ ἀποτελέσματος, ὅμως δύναται νὰ ἔχη τὴν ἀναφορὰν τοῦ ποιητικοῦ

1. *Traité de physique*, 1671. Ἄλλο ἐργον αὐτοῦ εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον « *Entretiens de philosophie* », 1671.

2. *Système de philosophie*, 1690.

αιτίου, τῆς ἐπενεργούσης αἰτίας (*causa efficiens*), ἀφοῦ εὐρίσκομεν συναπτόμενα νόησιν καὶ κίνησιν.

Τέλος ῥητέον ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος ὑπερήσπισε τὴν νέαν φιλοσοφίαν κατὰ σφοδρῶν ἐπιθέσεων¹ ἄλλων τε καὶ τοῦ Huët².

Ὁ *Cérauld de Cordemoy* (1620 - 1684), δικηγόρος καὶ σύμβουλος τοῦ βασιλέως, ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Καρτεσίου καὶ

1. Ἐγγραψε τὰ *Réponse au livre qui a pour titre : Censura philosophiae cartesianae*, 1691. *Réponse aux réflexions critiques de M. Duhamel sur le système cartésien de la philosophie*, 1692.

2. Ὁ Πέτρος Δανιήλ Huët (*Huetius*, 1630 - 1721), (περὶ οὗ ἔσται ἀλλαγῶ ἀκριβέστερος λόγος), συνέγραψεν ἐπίκρισιν τῆς καρτεσιακῆς φιλοσοφίας (*Censura philosophiae cartesianae*, 1689), ἐν ἣ ἀντέτασσε κατὰ τοῦ ὀρθολογισμοῦ τοῦ Καρτεσίου τὴν ἐμπειριοκρατίαν, κατὰ δὲ τῆς γνωσιολογίας ἐκείνου τὴν σκέψιν καὶ ἀμφιβολίαν· διετείνεται ὅτι μόνον ἢ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν θρησκευτικῆς πίστεως δύναται νὰ ὑπερισχύσῃ τῆς ἀμφιβολίας καὶ νὰ πορίσῃ τὸ συναίσθημα τῆς ἀσφαλείας καὶ ἡρεμίας.

Εἰς τοὺς οὐκ ὀλίγους ἀντιπάλους τοῦ Καρτεσίου καταλέγονται πλὴν τοῦ Ὁββεσίου ὁ Βοήτιος καὶ ὁ Δανιήλ. Ὁ *Gispert Voëtius* (1589 - 1604), ἀναμορφωτῆς θεολόγος καὶ ἀπολογητῆς τοῦ ὀρθοδόξου χριστιανισμοῦ, συγγραφεὺς πολλῶν ἔργων καὶ καθηγητῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ *Utrecht*, κατεπόλεμησε τὰς καρτεσιακὰς θεωρίας καὶ κατῴρθωσεν ὅπως ἀπαγορευθῆ ἡ διδασκαλία αὐτῶν· πρὸς δ' ἔτι παρώρμησε τὸν μαθητὴν αὐτοῦ *Μαρτῖνον Schook* νὰ γράψῃ κριτικὸν ἔλεγχον τοῦ Καρτεσίου. (Ὁ φιλόσοφος ἔδωκεν ἀπάντησιν διὰ τῆς « *Epistola ad celeberrimum virum Gispertum Voëtium* », 1643).

Ὁ δὲ *P. Daniell* (1649 - 1748), ἐπιτιθέμενος κατὰ τοῦ Καρτεσίου, ἔγραψε τὸ « *Voyage du monde de Descartes* », 1690, ἐκδοθὲν λατινιστὶ τῷ 1694, καὶ τὸ « *Nouvelles difficultés proposées par un peripatiticien à l'auteur d'un voyage de Descartes* », 1693, καὶ λατινιστὶ τῷ 1694.

Ἡ νέα φιλοσοφία κατεπολεμήθη ὑπὸ τῶν θεολόγων καὶ μάλιστα τῶν Ἰησουϊτῶν. Τῷ 1656 σύνοδος διαμαρτυρομένων θεολόγων ἀπηγόρευσε εἰς τοὺς κληρικούς τὴν διδασκαλίαν τῶν θεωριῶν τοῦ Καρτεσίου· τῷ δὲ 1663 ἡ ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία κατέταξε τὰ ἔργα τοῦ φιλοσόφου εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀπηγορευμένων βιβλίων (*index librorum prohibitorum*). Καὶ ἐν Γαλλίᾳ δὲ ἀπηγορεύθη τῷ 1671 ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ 14ου νὰ διδάσκηται ἡ καρτεσιακὴ φιλοσοφία ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων. Πάντα δ' ὁμοίως ταῦτα δὲν διεκώλυσαν, ὅπως αὕτη καταστῆ φιλοσοφία τοῦ συρμοῦ καὶ ἐπιδράσῃ μεγάλως ἐπὶ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς Γαλλίας.

προωδοποίησε τὴν λεγομένην θεωρίαν τῆς « εὐκαίρου ἀφορμῆς ». Ἀποφαίνεται ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ « Διάκρισις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος »¹, ὅτι οὐ μόνον ἡ ἐπάλληλος ἐπίδρασις σώματος καὶ ψυχῆς ἀλλὰ καθόλου πᾶσα ἐπίδρασις δύο σωμάτων ἐπ' ἄλληλα εἶναι ἐπ' ἴσης ἀδιανόητος. Ἡμεῖς παρατηροῦμεν μόνον μεταβολὰς ἐν τόπῳ γινομένας, ἐκ δὲ τούτου εἰκάζομεν ὅτι τὰ ἐπὶ μέρους φαινόμενα συνάπτονται πρὸς ἄλληλα. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα κίνησις προϋποθέτει τὸ κινεῖν, ὀφείλομεν ἐν τέλει νὰ ὁμολογήσωμεν τὸν θεὸν ὡς τὸν πρῶτον αἴτιον καὶ διατηρητὴν τῆς κινήσεως.

Ἀφιστάμενος ὁ Cordemoy τοῦ Καρτεσίου ἀρνεῖται μὲν τὸν ταυτισμὸν χώρου καὶ ὕλης παραδέχεται δὲ τὴν ὑπαρξιν ἀμερίστων (ἀτόμων) σωματικῶν ὑποστάσεων.

Ὁ Λουδοβίκος de la Forge, ζῶν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ἰατρός ἐν Saumur, ἦτο φίλος καὶ θιασώτης τοῦ Καρτεσίου. Ἐν τῇ πραγματείᾳ τῇ « περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τῶν δυνάμεων καὶ τῶν λειτουργιῶν αὐτῆς »² πειρᾶται νὰ δείξῃ ὅτι αἱ θεωρίαι τοῦ Καρτεσίου συνάδουσιν οὐ μόνον πρὸς τὰς τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς τοῦ Φικίνου καὶ τῶν ἄλλων πλατωνικῶν. Συνομολογῶν μετὰ τοῦ διδασκάλου τὸν ἀρχῆθεν χωρισμὸν σώματος καὶ πνεύματος, ἐπιλαμβάνεται τοῦ δυσχεροῦς προβλήματος τῆς ἐπιδράσεως τῶν σωμάτων ἐπ' ἄλληλα καὶ τῆς ἐπαλλήλου ἐπενεργείας σώματος καὶ ψυχῆς. Καταλήγει δὲ εἰς τὸ πόρισμα, ὅτι αἱ πραγματικαὶ σχέσεις σώματος καὶ ψυχῆς, ὡς καὶ αἱ τῶν σωμάτων πρὸς ἄλληλα σχέσεις, δὲν εἶναι ὑπὸ τοῦ νοῦ καταληπταί. Οὐχ ἤττον παραδέχεται καὶ οὗτος ὅτι πρώτη καὶ καθολικὴ πάσης κινήσεως αἰτία εἶναι ὁ Θεός.

Ἰσχυρὰν ῥοπὴν ἔσχεν ἡ νέα φιλοσοφία ἐπὶ τοὺς Ἰανσενιστάς³,

1. Discernement de l'âme et du corps, 1666. Ἐπαυξηθὲν ἐξεδόθη ὕστερον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Dissertations philosophiques sur le discernement du corps et de l'âme », 2 τόμοι, 1690.

2. Traité de l'âme humaine, de ses facultés et fonctions et de son union avec le corps suivant les principes de R. Descartes, 1666· λατινιστὶ τῷ 1669.

3. Ἰανσενιστὰὶ λέγονται οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεολόγου Ἰανσένου (Jansen, 1585 — 1638) κληθεῖσαν ἀῖρσιν τοῦ Ἰαν-

οἷτινες εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου προσκείμενοι, εὕρισκον συγγενεῖς καὶ οἰκείας τὰς καρτεσιακὰς θεωρίας. Εἰς τούτους ἀνήκει καὶ ὁ πολὺς Ἀντώνιος Arnauld (1612 - 1694). Οὗτος, ἐν Παρισίοις γεννηθεὶς καὶ τῷ 1643 γενόμενος καθηγητὴς ἐν Σορβῶνῃ, ὑπῆρξε πολυγραφώτατος¹. Τῷ 1643 συνέγραψε πραγματείαν ἐπιγραφομένην « περὶ τῆς συχνῆς μεταλήψεως »², ἐν ᾗ ἐπέκρινε δριμέως τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἠθικὴν τῶν Ἰησουϊτῶν, ἐν δ' ἑτέρα διατριβῇ ἤλεγχε τὴν συμπεριφορὰν καὶ αὐτὴν τὴν θεολογίαν τοῦ τάγματος. Ἐπειδὴ δ' αἱ γνῶμαι αὐτοῦ προσέκρουον εἰς τὸ περὶ ἀλαθῆτου τοῦ Πάπα δόγμα, ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς Σορβῶνης.

Ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν συγγραμμάτων τοῦ Αὐγουστίνου ἐγεννήθη αὐτῷ στενὸς σύνδεσμος μετὰ τοῦ Καρτεσίου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐκώλυσεν ὅπως ἐγείρη πρὸς τὸν φιλόσοφον ἐνστάσεις καὶ ἀντιλογίας. Ἰδίᾳ δ' ἐπέκρινε τὴν διδασκαλίαν τὴν περὶ χωρισμοῦ καὶ διακρίσεως (*realis distinctio*) σώματος καὶ ψυχῆς· ὅ,τι δύναται νὰ νοηθῇ ἄνευ τῆς ἐννοίας ἑτέρου, δὲν ἔπεται, λέγει, ὅτι ὑπάρχει ἄνευ τούτου καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπ' αὐτοῦ. Ἐὰν λοιπὸν συλλαμβάνωμεν τὴν ἐννοίαν τῆς ψυχῆς ἄνευ τῆς τοῦ σώματος, τοῦτο δὲν ἀποδεικνύει παντάπασιν ὅτι ὑπάρχει ἡ ψυχὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτήν. Ὡσαύτως, ἐὰν αἱ οὐσίαι ψυχὴ καὶ σῶμα ἔχωσι ἀντίθετα κατηγορήματα (ἐκεῖνη τὴν νόησιν, τοῦτο δὲ τὴν ἔκτασιν), δὲν συνάγεται ἐντεῦθεν ὅτι ψυχὴ καὶ σῶμα εἶναι ἀντίθετα.

Εἰ καὶ μὴ συνεφώνει, κατ' ἀρχάς, ἐν πᾶσιν ὡς πρὸς τὴν μεθοδικὴν διεξαγωγὴν τῆς ἀμφιβολίας, ὕστερον συνεφώνησε παντελῶς μετὰ τοῦ φιλοσόφου καὶ ἀνέπτυξεν ἄριστα καὶ συστηματικῶς τὴν Μεθοδολογίαν καὶ Λογικὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ἔργῳ τῷ ἐπιγραφομένῳ « Ἡ τέχνη τοῦ διανοεῖσθαι » (*L' art de penser*). Ἐνταῦθα διη-

σενισμοῦ, ἐπιδιώκουσαν, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Αὐγουστίνου, θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν ἐμβάθυσιν.

1. Ἀπαντὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν εἰς 43 τόμους, τῷ 1775 - 1783. Αἱ φιλοσοφικαὶ συγγραφαὶ πληροῦσι τοὺς τόμους 38 - 40, ἐξεδόθησαν δὲ χωρισταὶ καὶ ἰδιαιτέρως ὑπὸ J. Simon καὶ C. Jourdain, τῷ 1893.

2. *De la frequente communion.*

κρίβωσε τὴν μέθοδον τῆς ἐρεύνης¹, τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως τῆς συνειδήσεως, προεβίβασε δὲ τὴν θεωρίαν τοῦ Καρτεσίου κατὰ τὴν διασάφησιν τῆς γνώσεως τῆς συνειδήσεως² καὶ κατὰ τὴν μέθοδον τῆς διευρύνσεως τῆς γνώσεως.

Ῥητέον ὅτι πλὴν τῆς φιλοσοφίας ἐθεράπευσεν εὐδοκίμως ὁ Arnauld τὴν φυσικὴν καὶ τὴν μαθηματικὴν, ἔτι δὲ τὴν παιδαγωγικὴν³.

Νεώτερος φίλος τούτου ἦτο ὁ Πέτρος Nicole (1625 - 1695) ὅστις, ὅμως, ἀποκλίνων αὐτοῦ, παρεδέχετο καθολικὸν θεῖον νοῦν, ἐμπεριέχοντα τὰς ἀπολύτους ἀληθείας καὶ τὰς ἠθικὰς ἀρχάς⁴. Ἀμφότεροι οἱ φίλοι, χρησιμοποιοῦντες πραγματείαν τινὰ τοῦ Pascal καὶ στοιχοῦντες εἰς τὰ καρτεσιακὰ διανοήματα, συνειργάσθησαν καὶ ἐξέδωκαν τὴν μνημονευθεῖσαν ἤδη « Τέχνην τοῦ διανοεῖσθαι » ἢ

1. Ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ φύσις τηρεῖ, λέγει, τὴν ἀληθινὴν τάξιν, πρέπει νὰ ἰσχύωσιν ἐπὶ τῆς μεθόδου δύο κανόνες, ἧτοι 1) νὰ ἐξετάζωμεν τὰ ἀντικείμενα κατὰ τὴν φυσικὴν τάξιν αὐτῶν, νὰ ἀρχώμεθα δηλαδὴ ἀπὸ τῶν « γενικωτάτων καὶ ἀπλουστάτων » (sic) καὶ 2) νὰ ἀναλύωμεν, κατὰ τὸ δυνατόν, ἕκαστον μὲν γένος εἰς πάντα τὰ εἶδη αὐτοῦ, ἕκαστον δὲ ὅλον εἰς πάντα τὰ μέρη αὐτοῦ, ἕκαστην δὲ δυσκολίαν εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις αὐτῆς.

2. Ἡ περὶ συνειδήσεως θεωρία τοῦ Arnauld κορυφοῦται εἰς τὰ ἐξῆς ἀξιώματα: 1) πᾶσα συνείδησις εἶναι συνείδησις περιεχομένου (εἴτε φυσικοῦ εἴτε ψυχικοῦ)· 2) ὅταν ἡ συνείδησις ἀσχολῆται περὶ τι ἀντικείμενον, εἶναι συγχρόνως συνείδησις τῆς συνειδήσεως (λαμβάνουσα δηλονότι ἐπίγνωσιν πράγματός τινος λαμβάνει ἅμα ἐπίγνωσιν ἑαυτῆς) καὶ 3) πᾶσα συνείδησις εἶναι ἅμα συνείδησις τῆς πραγματικότητος, ἐμπεριέχουσα καθόλου τὴν ἔννοιαν τῆς γενικῆς πάντων συναφείας καὶ ἀλληλουχίας ἢ ἐξαίρουσα εἰδικά τινα μέρη καὶ γεγονότα.

3. Περὶ τοῦ Arnauld διέλαβον ἄλλοι τε καὶ οἱ ἐξῆς: F. V i j u c e s. Antoine Arnauld, his place in the history of Logik, 1882. — H. S c h u l z A. Arnauld als philosoph, 1887. — E r n. M o o g A. Arnaulds Stellung in den Kirche — Verfassungsfragen in Kampf mit den Jesuiten, 1904. Πρβλ. καὶ C a s s i r e r, Erkenntnisproblem. — D i l t e y, Schriften II. — Z i e g l e r, Geschichte der Pädagogik, 1909.

4. Ὁ Nicole ἐθεράπευεν ἐπιμελῶς τὴν ἠθικὴν καὶ συνέγραψεν « Essais de morale », 1671 - 1674. Τὰ φιλοσοφικὰ καὶ ἠθικὰ ἔργα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ὕστερον, τῷ 1844. Προηγῆθη δὲ τούτων κατὰ πολὺ ἡ ἔκδοσις ἀπάντων τῶν ἔργων του, γενομένη τῷ 1707 εἰς 24 τόμους.

τὴν ἄλλως λεγομένην « Λογικὴν τοῦ Port-Royal »¹, ἣτις ὅμως ἐν πολλοῖς ἀντείχεται τῶν ἀριστοτελικῶν διδαγμάτων.

Ἐνταῦθα ἀνήκουσιν οἱ ἐπιφανεῖς θεολόγοι καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς γαλλικῆς ἐκκλησίας Βοσσουέτος καὶ Φενελῶν, ἀμφότεροι προσκλίνοντες εἰς τὴν νέαν φιλοσοφίαν.

Ὁ Ἰάκωβος B o s s o u e t (1627 - 1704), εὐδόκιμος θεολόγος καὶ περιώνυμος ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ, ἐγένετο παιδαγωγὸς τοῦ διαδόχου καὶ ὕστερον ἐπίσκοπος τοῦ Meaux. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἃς διακρίνει βαθεῖα πίστις καὶ ὕψους λαμπρότης, ἀξία μνείας εἶναι ἡ χάριν τοῦ διαδόχου συγγραφεῖσα « πραγματεία περὶ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας »². Ἐνταῦθα ἐρμηνεύει πάντα ἐκ τῆς θείας προνοίας ὑποτάσσων τὴν ἱστορίαν εἰς τὴν θεολογίαν. Ἐν δὲ τῇ φιλοσοφίᾳ ἀσμενίζει εἰς τὰ διδάγματα τοῦ Καρτεσίου καὶ προσέχει ἰδίᾳ εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ πιθανοῦ, πλειότερον ἢ ὅσον ἐποίει τοῦτο ἡ Λογικὴ τοῦ Port-Royal.

Ὁ δὲ Φραγγίσκος F é n e l o n (1651 - 1715), παιδαγωγὸς καὶ οἰκοδιδάσκαλος ἐν ἡγεμονικοῖς οἴκοις, ὕστερον δὲ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Cambrai, ἔγραψεν ἐκ πείρας καὶ χάριν τῶν ὑψηλῶν τροφίμων αὐτοῦ « πραγματείαν περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν νεανίδων »³, « περὶ τῆς ὑπάρξεως θεοῦ »⁴ καὶ ἄλλα⁵, ἅτινα πάντα ἔσχον εὐρεῖαν διάδοσιν καὶ μετεφράσθησαν εἰς πολλὰς γλώσσας.

3. Ὁ παδοὶ ἐν ἄλλαις χώραις. Ἡ καρτεσιακὴ

1. Ὡνομάσθη οὕτως ἡ Λογικὴ ἐκ τοῦ ἐν ᾧ συνεγράφη τόπου. Ἦτο δὲ τὸ Port-Royal μοναστήριον, ὅπερ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Arnauld ἀπέβη ἀναχωρητήριον πολλῶν ἐπιφανῶν, μάλιστα δὲ Ἰανсениστῶν, κέντρον καὶ Σχολὴ αὐτῶν (ἐκ ταύτης ἐξῆλθεν καὶ ὁ Ῥακίνας). Περὶ τῶν Ἰανсениστῶν τοῦ Port-Royal διέλαβον πολλοὶ (ιδὲ Überweg-Köhler καὶ Moog, σ. 659).

2. Discours sur l'histoire universelle.

3. Traité de l'éducation des filles, 1687.

4. De l'existence de Dieu, 1713.

5. Μνημονευτέοι οἱ « νεκρικοὶ διάλογοι » (Dialogues des morts, 1718) καὶ ἡ γνωστὴ μυθιστορία « Αἰ περιπέτειαι τοῦ Τηλεμάχου » (Les aventures de Télémaque), 1717. Ἄπαντα τὰ ἔργα τοῦ Φενελῶνος ἐξεδόθησαν εἰς 10 τόμους, τῷ 1852 ἐξ. Ἴδιον τόμον (11ον) ἀποτελεῖ ἡ Ἐπιστολογραφία αὐτοῦ.

φιλοσοφία δὲν περιορίσθη εἰς τὴν Γαλλίαν ἀλλὰ πρωτῶς μετελαμπαδεύθη καὶ ἐξηπλώθη εἰς ἄλλας χώρας. Καὶ πρῶτον εἰσήχθη εἰς Ὀλλανδίαν, ἔνθα ἐπιμελῶς ἐθεραπεύθη καὶ συνεκροτήθη εἰς ἰδίαν Σχολήν, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου καὶ κατεπολεμήθη. Πρῶτος θιασώτης αὐτῆς ἐγένετο ἔνταῦθα ὁ Ἑρρικος *Renēri ἢ Regnier* (1593 - 1639), καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ νεωστὶ ἰδρυθείσῃ Ἀκαδημίᾳ (ἀπὸ τοῦ 1636 Πανεπιστημίῳ) τοῦ *Utrecht*. Ὑπὸ τούτου ἐμυήθη τὴν νέαν φιλοσοφίαν ὁ ἰατρὸς Ἑρρίκος *de Roy* (*Henricus Regius*, 1598 - 1679), καθηγητῆς καὶ αὐτὸς ἐν *Utrecht* ἀπὸ τοῦ 1638¹. Εἶναι παράδοξον ὅτι ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὅστις ὑπῆρξε θερμὸς θιασώτης τῆς καρτεσιακῆς φιλοσοφίας καὶ προεμάχησεν αὐτῆς κατὰ τοῦ θεολόγου *Voëtius*, ὕστερον (ἀπὸ τοῦ 1645) ἀπεμακρύνθη ταύτης καὶ μάλιστα περιῆλθεν εἰς φιλολογικὴν διαμάχην πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν Καρτέσιον.

Ἐν *Leyden* ἐδίδασκον ὁ Ἰωάννης *de Raey*, συνδυάζων τὴν ἀριστοτελικὴν καὶ τὴν καρτεσιακὴν φιλοσοφίαν· ὁ Χριστοφόρος *Wittich* (1625 - 1687), ἀναμορφωτῆς θεολόγος, καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας διὰ τὰ καρτεσιακὰ φρονήματα, ἀλλὰ παρὰ τὰς διώξεις ἀόκνως ἐργασθεὶς καὶ ἐπιτυχὼν νὰ διαδοθῇ ἡ νέα φιλοσοφία εἰς τὰς Κάτω Χώρας καὶ τὴν Γερμανίαν². Οὗτος ἐπεχείρησε νὰ δείξῃ ὅτι ἡ καρτεσιακὴ φιλοσοφία συμφωνεῖ πρὸς τὴν Βίβλον, εἶτα δ' ἐστράφη κατὰ τοῦ σπινοζισμοῦ.

Καὶ ἐν ἄλλοις δὲ πανεπιστημίῳις τῶν Κάτω Χωρῶν ἐπέδωκεν ἡ προκειμένη φιλοσοφία, σφοδρῶς ἀνταγωνιζομένη πρὸς τὴν θεολογικὴν ὀρθοδοξίαν. Ἐν Ἀμστελοδάμῳ ὁ ἰατρὸς Λουδοβῆκος *Me-yer* ἀνέπτυξε τὸν καρτεσιακὸν ὀρθολογισμὸν ἐν συγγραφῇ ἐπιγραφομένῃ « Φιλοσοφία ἐρμηνεύουσα τὴν ἀγίαν Γραφήν »³.

Ἐν Γερμανίᾳ ἔσχεν ἡ νέα φιλοσοφία πολλοὺς ὀπαδοὺς, ὧν προ-

1. Τὰ ἔργα τοῦ *Raey* ἐπιγράφονται « *Fundamenta philosophiae* », 1646, καὶ *Philosophia naturalis*, 1661.

2. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ μνημονευτέα τὰ ἐπιγραφόμενα « *Dissertationes duae de S. Scripturae in philosophicis abusu*, 1634 ». — « *Theologia pacifica* », 1671, 3η ἐκδ. τῷ 1683. — « *Causa spiritus sancti* », 1678.

3. *Philosophia sanctae Scripturae interpres*, 1666.

εἶχεν ὁ Ἴω. Clauberg (1612 - 1665). Οὗτος ἐπεσκέψατο τὴν Γαλλίαν καὶ ἦλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Cherselier καὶ τοῦ de la Forge. Ὑστερον δ' ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Raey ἐν Leiden καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν κατέλαβεν ἔδραν ἐν Herborn. Γενόμενος δὲ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Duisburg (1652 - 1665), ἐθεράπευσε μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως τὴν καρτεσιανὴν φιλοσοφίαν¹. Ἀπὸ ταύτης ὀρμώμενος παρεδέχετο ὅτι αἱ ἄυλοι οὐσίαι (ψυχαὶ) εἶναι νοητικαὶ καὶ βουλευτικαί, αἵτινες διὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἐμπειρίας δύνανται νὰ γνωρίσωσι τὴν ὁμοίαν τῷ Θεῷ φύσιν καὶ νὰ στραφῶσι πρὸς τὰ ὑψηλὰ τὰ ὑπὲρ πᾶν σωματικόν. Τὸ σῶμα (λέγει κατὰ τὸν Καρτέσιον καὶ ἐναντίον τοῦ Regius) « παρορμᾶ » ἀπλῶς τὴν ψυχὴν, ἵνα διὰ τῆς ἐνεργοῦ φύσεως αὐτῆς παραγάγῃ τὰς ἀναλόγους παραστάσεις. Καὶ ἡ ψυχὴ δὲ καθορίζει τὰς κινήσεις τοῦ σώματος, χωρὶς νὰ διεγείρῃ κινήσεις. Οὔτε ἡ ψυχὴ κινεῖ τὸ σῶμα οὔτε τὸ σῶμα τὴν ψυχὴν. Ἀλλὰ τότε πῶς ἄρα ἐρμηνεύεται ἡ κοινῇ ὁμολογουμένη ἐπάλληλος ἐπενέργεια σώματος καὶ ψυχῆς; Εἰς τὴν δυσεπίλυτον ταύτην ἀπορίαν παρέχει πόρον καὶ διέξοδον ἡ προσφυγὴ εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὁ θεὸς δηλαδή, ὡς αἰτία ἐλευθέρα (causa libera), ἐπεμβαίνει εἰς τὴν ἐμπειρικὴν αἰτιώδη ἀκολουθίαν. Κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ αἱ κινήσεις τοῦ σώματος, ὡς « προκαταρκτικαὶ αἰτίαι », (causae procatarcticae) παρέχουσι τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως ἐμφανισθῶσιν αἱ δυνάμει ὑπάρχουσαι ἔννοιαί τῆς ψυχῆς. Τοιοῦτοτρόπως προπαρασκευάζετο ἡ ὁδὸς εἰς τὸν Genlinex.

Ὁ Clauberg ἦτο οἰκεῖος πρὸς τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Πλωτῖνον, ὡς καὶ πρὸς τὸν πλατωνισμὸν τῆς Ἀναγεννήσεως· ἐγένετο ἀξιόλογος διὰ τῶν ψυχολογικῶν καὶ λογικῶν αὐτοῦ ἐρευνῶν, διὰ δὲ τῆς Ὀντολογίας² κατέστη πρόδρομος τοῦ Οὐολφίου. Τέλος εἰρήσθω

1. Τοῦτο ἐμφαίνουσι καὶ τὰ ἔργα του « Differentia inter Cartenianam et in schola vulgo usitatam philosophiam » (κατὰ πρῶτον ἐγράφη γερμανιστὶ) τῷ 1651. — « Defensio Cartesiana » τὸ 1652. Πλὴν τούτων συνέγραψε τὰ ἐξῆς: « Exercitationes centum de cogitatione Dei nostri », 1656. — « Logica vetus et nova », 1656. — « Ontologia », τῷ 1656.

2. Εἶναι σημειῶδες ὅτι πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγε τὸν ὄρον « Ὀντολογία »

ὅτι ἠσχολήθη, καθὰ ὕστερον ὁ Λεϊβνίτιος, περὶ τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν.

Ὁ Balthasar Bekker (1634 - 1693) ἦτο ὡσαύτως Γερμανὸς θιασώτης τῆς καρτεσιακῆς φιλοσοφίας, περὶ ἧς διέλαβεν ἐν ἰδίᾳ συγγραφῇ¹. Ἐξαίρων δὲ τὴν θεωρίαν ἐκείνην, καθ' ἣν τὸ ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν δὲν ἐπενεργεῖ ἐπὶ τὸ σωματικόν, ἀπεδείκνυεν ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ, εὐρύτατα διαδοθείσῃ², ὅτι τὰ περὶ γοητείας καὶ μαγείας περιεδομένα εἶναι ἀστήρικτα καὶ ἀνυπόστατα³.

Εἰς Ἀγγλίαν διεδόθη ἡ νέα φιλοσοφία διὰ φραγγισκανοῦ μοναχοῦ, πεμφθέντος ἐκεῖσε ὑπὸ τοῦ οἰκείου τάγματος. Οὗτος ἦτο ὁ Ἀντώνιος L e g r a n d (ἀπέθανε τῷ 1699), ὅστις, θιασώτης ὢν τῆς νέας φιλοσοφίας, ὑπερημύνθη αὐτῆς καὶ συνέγραψε περὶ ταύτης ἱκανὰ ἔργα⁴.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν διεδόθη ἡ καρτεσιακὴ φιλοσοφία, καθὰ μαθάνομεν ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Franz. Ὁ P. Ἰωσήφ F r a n z, ζήσας κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα καὶ παρὰ τοῖς Ἰησουΐταις ἀνατραφεὶς, ἀπέκλινε μὲν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Καρτεσίου, ἀλλ' ἦτο, καθόλου εἰπεῖν, ἐκλεκτικός· διότι οὔτε τῆς σχολαστικῆς παραδόσεως ὅλως ἀπεξενώθη καὶ παρεδέχετο πολλὰ διδάγματα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Λεϊβνιτίου-Οὐολφίου. Ὁ ἀνὴρ λοιπὸν οὗτος συνέγραψε χάριν τοῦ ἀρχιδουκὸς Ἰωσήφ (μετέπειτα αὐτοκράτορος Ἰωσήφ

πρὸς δῆλωσιν τῆς ἀριστοτελικῆς « πρώτης φιλοσοφίας », τῆς συνήθως καὶ ἀπροσφόρος λεγομένης « Μεταφυσικῆς ».

1. De philosophia Cartesiana admonitio candida et sincera, 1668.

2. Die verzauberte Welt, 1690· μετεφράσθη εἰς πολλὰς γλώσσας.

3. Σημειωθήτω καὶ τὸ συγκριτικὸν μελέτημα ἐπιγραφόμενον « Fürstellung vier neuen Weltweisen, namentlich R. Descartes, Th. Hobbes, Ben Spinoza, Balthasar Bekker nach ihrem Leben und fürnehmsten Irrtümern », 1702.

4. Ταῦτα ἐπιγράφονται Philosophia vetus e mente R. de Cartes, 1671. — Institutiones philosophiae secundum principia R. de Cartes novo methodo adornatae, 1672 καὶ 1678. — Apologia pro Cartesio contra Sam. Parkerum, τῷ 1679 καὶ ὕστερον πάλιν τῷ 1681.

τοῦ δευτέρου) « Δοκίμιον Μεταφυσικῆς »¹. ἐξ οὗ μανθάνομεν τὴν ἐν Αὐστρία εὐδοκίμησιν τῆς νέας φιλοσοφίας.

Καὶ ἐν Ἰταλίᾳ δ' ἔτι, παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ πάπα, ὑπῆρχον πολλοὶ Καρτεσιακοί. Τούτων προεῖχεν ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος *Fardella* (1650-1718)², ὅστις προεθυμεῖτο νὰ συνάψη καὶ προσαρμόσῃ θεωρίας τοῦ Αὐγουστίνου πρὸς διανοήματα τοῦ Καρτεσίου.

Ἐκ τῶν τελευταίων Ἰταλῶν Καρτεσιακῶν ἦτο ὁ καρδινάλιος *Sigismondo Gerdil* (1718-1802), ἀποδεχόμενος καὶ διανοήματα τοῦ Μαλεβραγγίου³.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς εὐρείας διαδόσεως τῆς νέας φιλοσοφίας ἐν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ ἔξω αὐτῆς. Τὰς δυσχερείας τοῦ συστήματος ἐπεχείρησαν νὰ ἄρῳσιν οἱ ὀπαδοί· δύο δὲ μάλιστα ἐπεχείρησαν νὰ ἀναπλάσωσι καὶ προαγάγῳσιν αὐτὸ συνάγοντες μὲν τὰ λογικὰ τῶν ἀρχῶν τούτου συμπεράσματα, συμπληροῦντες δὲ ἢ μεταβάλλοντες τὰ κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἐλλιπῶς διεξηγημένα μέρη. Οἱ ἄνδρες οὗτοι εἶναι ὁ Γεϊλίγγιος καὶ ὁ Μαλεβράγγιος.

1. ΓΕΪΛΙΓΓΙΟΣ (GEULINCX)

1. Βίος καὶ συγγραφή. Ὁ Ἀρνόλδος Γεϊλίγγιος (*Geulincx* ἢ *Geulincs* ἢ *Genlings* ἢ *Geulinck*) ἐγεννήθη ἐν Ἀμβέρσῃ τοῦ Βελγίου τῷ 1624, ἐσπούδασε δ' ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λουβαίνης (*Louvain*) ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν. Ἐκεῖ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐδίδαξεν ἐν τινὶ ἐκπαιδευτηρίῳ καὶ ὕστερον (ἀπὸ τοῦ 1646)

1. *Tractatus metaphysicae*, τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν τῷ 1895.

2. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι τὰ ἐπιγραφόμενα « *Animae humanae natura ab Augustino detecta* », 1698 καὶ « *Universae philosophiae systema* », 1691.

3. Ἔργα αὐτοῦ εἶναι τὰ ἐξῆς: *Introduzione allo studio della religione*, 1755.—*Recueil de dissertations sur quelques principes philosophie et de religion*, 1760.—*Anti-Emile*, 1763. Ἄπαντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν εἰς 20 τόμους, τῷ 1806-1820.

έν τῷ καθολικῷ πανεπιστημίῳ εὐδοκίμως, προσελκύων διὰ τῆς εὐφραδοῦς διδασκαλίας πλῆθος ἀκροατῶν. Προσκειμένος δ' εἰς τὰς ἀρχάς τοῦ Καρτεσίου καὶ ἀντιμαχόμενος πρὸς τὴν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν ἐγένετο εἰς πολλοὺς μισητὸς καὶ διὰ τοῦτο, ἴσως καὶ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ἀπώλεσε τὴν θέσιν. Καταθλιβόμενος ὑπὸ πενίας κατέφυγεν εἰς Λούγδουνον (Leiden) τῆς Ὀλλανδίας, ἔνθα ἔτυχε φιλοξένου ὑποδοχῆς καὶ προστάσιος παρὰ τοῦ καρτεσιακοῦ καθηγητοῦ τῆς θεολογίας Αἰδάμου (Heidamus). Ἐνταῦθα προσεχώρησεν εἰς τὸν καλβινισμόν καὶ ὕστερον ἐνυμφεύθη καθολικὴν νεάνίδα (διὸ καὶ ὁ γάμος δὲν ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας)· τῷ 1662 κατέστη ὑφηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῷ 1665 ἑκτακτος καθηγητῆς, τοιοῦτος δ' ἐτελεύτησεν ἐν ἡλικίᾳ 45 ἐτῶν (τῷ 1669) ὑποκύψας, μετὰ πολλῶν ἄλλων καθηγητῶν, εἰς ἐπιδημικὴν νόσον¹.

Ὁ Γεϊλίγγιος συνέγραψε πολλὰ ἔργα, ἅτινα διακρίνει σαφήνεια καὶ ἀγχίνοια. Ἐκ τούτων ἄλλα μὲν ἐξεδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ², ἄλλα δὲ ὑπ' ἄλλων, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως³.

1. Ὁ φίλος καὶ προστάτης γεραρὸς καθηγητῆς Αἰδάμος ἐγκωμιάζων ἐκεῖνον ἐν ἐναρκτηρίῳ μαθήματι εἶπεν ὅτι ὁ Genlincx ὑπῆρξεν ἐν τῷ βίῳ ἀτυχῆς, ἀλλὰ θὰ τιμᾶται εἰς τὸ ἐξῆς ὡς εἰς τῶν ἐξαιρέτων φιλοσόφων καὶ ῥητόρων τοῦ αἰῶνος.

2. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἐξῆς· *Quaestiones quodlibeticae*, 1653· τὸ αὐτὸ ἐξεδόθη ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει, τῷ 1665, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « *Saturnalia - Orationes* », ἦτοι δύο ἐναρκτήριοι λόγοι ἐκφωνηθέντες ὁ μὲν τῷ 1662, ὁ δὲ τῷ 1665 (ὁ δεύτερος ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῆς ἐκτάκτου καθηγεσίας).—*Logica fundamentis suis, a quibus hactenus collapsa fuerat, restituta*, τῷ 1662 καὶ ὕστερον τῷ 1698.—*Methodus inveniendi argumenta, quae solertia quibusdam dicitur*, 1663.—*Disputatio ethica de virtute et primis ejus proprietatibus*, 1664· ἐπεξεργασμένον ἐξεδόθη τὸ αὐτό, τῷ ἐπομένῳ ἔτει (1665), ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « *De virtute et primis ejus proprietatibus, quae vulgo virtutes cardinales vocantur. Tractatus ethicus primus* ».

3. Ταῦτα ἐπιγράφονται· « *Γνῶθι σεαυτόν* », sive *Arn. Genlincx Ethica, Post tristia auctoris fata omnibus suis partibus in lucem edita per Philarethum* (ὁ ψευδώνυμος οὗτος ἐκδότης ἦτο ὁ Ὀλλανδὸς ἰατροφιλόσοφος Κορνῆλιος Bontecoe), τῷ 1675· καὶ ὕστερον συνεπληρώθη (κατὰ τὰ χειρόγραφα τοῦ συγγραφέως) καὶ ἐξεδόθη πολλάκις.—*Physica vera*, 1688.—*Metaphysica vera et ad mentem peripateticam*, 1691.—*Annotata praecurrentia καὶ Annotata*